

Zinātnes Vestnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

7 (III)

1996. gada 8. aprīlis

Parakstīts sadarbības līgums ar Bulgārijas Zinātņu akadēmiju

Šī gada 29. martā Latvijas Zinātņu akadēmijā viesojās Bulgārijas Zinātņu akadēmijas viceprezidents T. Muťafčieva un Starptautiskās daļas vadītāja R. Radeva.

Jau vizītes sagatavošanas gaitā LZA saņēma sēru vēsti — bija miris Bulgārijas ZA prezidents, izcilais zinātnieks J. Maļinovskis. Viņa vietā parakstīt LZA un BZA sadarbības līgumu Rīgā ieradās Bulgārijas Zinātņu akadēmijas viceprezidente.

No Latvijas Zinātņu akadēmijas puses līgumu parakstīja LZA prezidents T. Millers, piedaloties viceprezidentam J. Ekmanim, akadēmiskim sekretāram A. Siliņam, LZA valdes loceklim U. Viesturam, prezidenta padomniekam J. Kristapsonam un Starptautiskās daļas pārstāvjiem.

Bulgārijas Zinātņu akadēmija ir dibināta jau 1869. gadā. Šobrīd tai ir 129 akadēmiķi un 85 ārzemju locekļi. Tās sastāvā darbojas 67 dažādi zinātniski institūti, kuros kopumā strādā ap 8500 zinātnieku.

Ar Bulgārijas Zinātņu akadēmiju parakstītais sadarbības līgums paredz zinātnieku apmaiņas kvotu — 12 nedēļas gadā. Lai šo līgumu «iedzīvinātu», sarunu gaitā abas puses nolēma informēt institūtus par iespējām atjaunot iepriekšējo sadarbību, ja interese par to ir saglabājusies, kā arī veidot jaunus kopīgus projektus, izmantojot akadēmijas nodalījumus.

LZA Starptautiskā daļa

LZA — NLZA

LZA delegācijas vizīte Norvēģijas zinātņu un literatūras akadēmijā (NLZA)

No š. g. 7. līdz 9. martam LZA prezidents Tālis Millers un Starptautiskās daļas vadītāja Daina Švarca apmeklēja NLZA, lai parakstītu 1991. gadā noslēgtā savstarpējā sadarbības līguma jaunu protokolu un meklētu iespēju zinātnisko sakaru paplašināšanai.

Sarunās piedalījās NLZA prezidents Bjarne Vēlers, viceprezidents Dagfins Velesdāls, ģenerālsēkretārs Leifs Mjole, administrācijas un finanšu daļas vadītājs Roberts Vogans.

Sarunas noritēja konstruktīvi un lietīši, Norvēģijas kolēģiem parādot dziļu ieinteresētību un izpratni.

Lai stimulētu arī jauno zinātnieku līdzdalību turpmākajā sadarbībā, sarunu gaitā norvēģu pusei tika iesniegti sagatavotie priekšlikumi par LZA 1995. gada laureātu — jauno zinātnieku, kā arī citu Latvijas zinātnieku (virologu, astronomu, molekulārās bioloģijas speciālistu u. c.) iespējamām apmaiņas programmām. NLZA prezidents apgalvoja, ka gadījumā, ja Latvijas puse pārsniegtu līguma paredzēto 12 nedēļu kvotu, Norvēģijas puse ir gatava sniegt papildus finansējumu.

Jāatzīmē, ka 1991. gadā, kad savstarpējais līgums tika parakstīts Rīgā, toreizējais NLZA prezidents bija Norvēģijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs, kurš ierosināja sākt līguma reālu darbību jau 1991. gadā. Tika nolemts rīkot seminārus par konstitucionālajām tiesībām un likumdošanu, ņemot vērā faktu, ka trīs Baltijas valstīs bija tikai nesen atguvušas neatkarību. Šādi semināri sekmīgi notiek ik gadus Oslo vai Baltijas valstu galvaspilsētās.

Laikā no 1991. līdz 1996. gadam uz Norvēģiju devušies 25 Latvijas zinātnieki, no Norvēģijas uz Rīgu — 6. NLZA šim nolūkam izlietojusi 308 302 Norvēģijas kronas.

Vizītes laikā LZA pārstāvji iepazīnās ar NLZA Studiju centru, kas atrodas Akadēmijas telpās un kur katru gadu mācās un saņem stipendijas 20 atzītī ārzemju zinātnieki, kuriem ir kopējās tēmas ar Norvēģijas kolēģiem.

LZA pārstāvji apmeklēja arī Oslo Universitātes (mācās 35 000 studentu) Ķīmijas institūtu un iepazīnās ar šīs Universitātes Zinātnes parku, iestādi, kura dibināta pirms 3 gadiem ar mērķi ieviest zinātniskos projektus ražošanā.

D. ŠVEICA

EIROPAS ZINĀTNE JAUNĀ SKATĪJUMĀ

Stāsta LZA viceprezidents akadēmiķis Juris EKMANIS

21.—22. martā Budapeštā notika ALLEA — Eiropas zinātņu akadēmiju vadību kārtējā tikšanās, lai izskatītu pašreiz aktuālos zinātnes un izglītības jautājumus un informētu par tiem savu valstu valdības un Eiropas Savienības institūcijas. Latvijas Zinātņu akadēmiju pārstāvēja prezidents T. Millers un viceprezidents.

Apspriede pieņēma oficiālās rezolūcijas, kuras adresētas zinātniskajai sabiedrībai (ar masu informācijas līdzekļu un akadēmiju starpniecību), attiecīgo valstu valdību institūcijām (ministriem) un Eiropas Savienības komisijām, kas atbild par zinātni un augstāko izglītību.

Aplūkojot pašreizējo situāciju Eiropā, tika uzsverti trīs galvenie pamatjautājumi, kam jāpievērš sabiedrības uzmanība.

Pirmais — fundamentālo pētījumu nodrošināšanas iespējas pēc aukstā kara izbeigšanās. Visās Eiropas un arī citās valstīs lielā mērā ir apdraudēta fundamentālo pētījumu finansēšana, jo valsts tos visur pietiekami neatbalsta. Agrāk situācija bija labāka, jo valsts pasūtīja un arī finansēja militāros pētījumus, kuru ietvaros zinātnieki paši atrada iespēju pārdalīt līdzekļus, ievērojot nepieciešamību veikt fundamentālos pētījumus. Līdzko nav vairs nepieciešamības pēc militārajām pasūtījumiem, atklājas šīs zinātnieku pašorganizētās sistēmas trūkumi, jo izrādās, ka sabiedrība un arī politiķi neizprot fundamentālo pētījumu nepieciešamību. Eiropas Savienības valstīs veikta aptauja liecina, ka vidēji mazāk par 1% iedzīvotāju uzskata, ka fundamentālie pētījumi ir vajadzīgi, jo viņi gluži vienkārši nesaprot, kas tie tādi ir. Pat augstskolu pasniedzēju vidū tikai 40—60% atbalsta fundamentālo pētījumu nepieciešamību. Šajā jautājumā tika pieņemtas rekomendācijas: 1) zinātniekiem vairāk jāizskaidro sabiedrībai fundamentālo pētījumu nozīmi, vispirms jau izglītotu cilvēku atražošanā; 2) realizējot Eiropas starptautiskos projektus, ir jāparedz, izpildītājiem savstarpēji vienojoties, zināmu līdzekļu daļu novirzīt fundamentālajiem pētījumiem.

Otrais jautājums bija saistīts ar augstākās kvalifikācijas speciālistu sagatavošanu tautsaimniecībai. Ņemot vērā milzīgi straujo tehnoloģiju attīstību pasaulē, radusies nepieciešamība ļoti ātrā tempā gatavot augsti kvalificētus speciālistus, kuri izstrādātu šīs modernās tehnoloģijas un saistītu inženierpraksi ar zinātniskā darba iemaņām. Šo lomu ne vienmēr spēj veikt augstskolas, kas pēc savas būtības ir diezgan konservatīvas un vāji saistītas ar rūpniecību un to pieprasītajām jaunajām tehnoloģijām. Īpaši rezolūcijā tika ierosināts veidot speciālu apmācības sistēmu pie neatkarīgām zinātniskām iestādēm, kuras nodarbotos ar moderno tehnoloģiju izstrādāšanu, kā tas agrāk bija Padomju Savienības zinātņu akadēmiju un ministriju nozaru institūtos. Būfiba runa ir par augstskolu beigušo speciālistu operatīvu kvalifikācijas celšanu.

Trešais jautājums, par kuru tika pieņemta rekomendācija, skāra zinātnieku autoritātes un to aizsardzību. Jaunākā zinātniskā informācija arvien vairāk tiek ievadīta datu bāzēs un kļūst pieejama datorlīklos. Aktīvi tiek analizētas jaunākās idejas, kuras var īsā laikā novest līdz jaunām tehnoloģijām, kas dod milzīgu peļņu. Šobrīd no šīs peļņas nekas netiek zinātniekam, kura ideja izmantota, tehnoloģijas izstrādājot, lai gan ar minūtes precizitāti var noteikt, kad un kur ideja datorā ir ievadīta. Ir jāizstrādā un jāpieņem juridiskās normas, kas paredz idejas autoram noteikt viņa ieguldījumu un par to proporcionāli samaksāt. Šo starptautisko uzdevumu apspriede rekomendēja sākt risināt Eiropas Savienības speciālo projektu ietvaros.

Rekomendācijas visos trīs jautājumos bija paredzēts iesniegt Eiropas valstu zinātnes ministru apspriedei, kas 25. martā notika Briselē. Tajā piedalījās Latvijas delegācija, kuru vadīja zinātnes un augstākās izglītības ministrs P. Cimdiņš.

J. EKMANIS
stāstījumu pierakstīja
Z. KIPERE

LATVIJAS ZINĀTNIĒKU STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA NATO PROGRAMMAS IETVAROS

NATO savā darbībā velta ievērojamu uzmanību zinātnes attīstībai. Šī darba organizēšana notiek NATO Zinātnes un vides aizsardzības nodaļā, kuru vada Ģenerālsēkretāra vietnieks J. M. Cadiou kungs. Pēc aukstā kara beigām [praktiski kopš 1991. gada] zinātniskajā sadarbībā ar NATO valstīm tika iesaistītas kooperācijas partneru valstis (Albānija, Armēnija, Azerbaidžāna, Baltkrievija, Bulgārija, Čehija, Igaunija, Gruzija, Ungārija, Kazahija, Kirgizija, Latvija, Lietuva, Moldāvija, Polija, Rumānija, Krievija, Slovākija, Tadžikistāna, Turkmēnija, Ukraina un Uzbekija). Latvija iedzīvotāju skaita ziņā kooperācijas partnervalstu vidū sastāda mazāk par 1% no kopējā iedzīvotāju skaita. Neskatoties uz to, Latvijas zinātnieki ir guvuši jūtamus panākumus sadarbībā ar NATO valstu zinātniekiem.

Praktisko sadarbību NATO Zinātnes un vides aizsardzības nodaļā realizē divas komitejas: Modernās sabiedrības problēmu risināšanas komiteja un Zinātnes komiteja.

Š. g. 11. un 12. martā Beļģijā (Briselē) NATO Centrālajā ēkā notika Modernās sabiedrības problēmu risināšanas komitejas plenārsēde, kurā tika apspriesta minētās komitejas organizētā sadarbība ar kooperācijas part-

neriem. Sadarbība tiek realizēta, kopēji pildot noteiktus projektus (pilot studies), kuros katra dalībvalsts veic konkrētu darbu, bet rezultāti tiek apspriesti kopējos semināros un tiek gatavoti atskaišu materiāli. Latvija piedalās sekojošu projektu izpildē:

- 1) starptautiskas vides aizsardzības problēmas, kuras ir radušās no ar aizsardzību saistītiem veidojumiem un aktivitātēm;
- 2) aizsardzības un vides mijiedarbības novērtēšana;
- 3) bijušo militāro poligonu izmantošanas iespēju atjaunošana;
- 4) civiliedzīvotāju aizsardzība no toksiskiem izdalījumiem bīstamu preču transportēšanas laikā.

Turpinājums 3. lpp.

HRONIKA

Latvijas Zinātņu akadēmijas filozofijas un socioloģijas institūta š. g. 28. martā notika seminārs «Nacionālās identitātes aprīse Latvijā: humanitārie un sociāli politiskie aspekti».

Rihards Kūlis (LU) nolasīja referātu «Latviskā identitāte un tās zinātniskās izpētes problēmas», Aija Priedīte (FSI) — «Starp mītu un vēsturiskumu: identitātes diskursa veidošanās Latvijā», Tālis Tisenkopfs (FSI) — «Sociālo identitāšu mantojamība un veidošanās pēcsociālisma periodā», Rīta Rungule (FSI) — «Identitāte un sabiedrības sociālā diferenciācija Latvijā», Ilga Apine (FSI) — «Latviešu un Latvijas cittautiešu pašidentifikācijas īpatnības», Aivars Tabūns (FSI) — «Starptautiskā pētījuma «Nacionālā identitāte» primārie rezultāti», Ella Buciniece (FSI) — «Racionalitāte latviešu kultūras pašidentitātē», Solveiga Krūmiņa (FSI) — «Latvietības un kristietības attiecības gadsimtu gaitā un to interpretācija», Agita Misāne (FSI) — «Izdomātā» tradīcija Latvijā — vairogš, važas vai rotaslieta?»

Akadēmiķa Pauļa Lejiņa piemiņai š. g. 29. martā bija veltīta Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmijas kopīga sēde, kurā ar Pauli Lejiņu darbā un dzīvē iepazīstināja LLMZA īst. loc. Dr. h. biol. Antons Ozols, bet referātu par aktuālām lopkopības problēmām nolasīja P. Lejiņa balvas laureāts, LZA goda loc. LLMZA īst. loc. Dr. h. lauks. Jānis Latvietis. Ar akadēmiķa Pauļa Lejiņa atziņām par dzīvnieku veselības saglabāšanu kā augstas produktivitātes pamatu ziņoja P. Lejiņa balvas laureāts Dr. biol. Jānis Neilands. Referātem sekoja dzīva diskusija.

Š. g. 2. aprīlī Latvijas Zinātņu akadēmijā notika japāņu fizika, mākslinieka un mecenāfa Tadasī Goīno priekšlasījums «No Zinātnes pie mākslas». Būdam ne tikai fiziķis, bet arī mākslinieks un mākslas zinātnieks, viņš aplūkoja attiecības starp zinātne un mākslu, kā arī ekoloģijas un onkoloģijas problēmas nākotnē.

3. aprīlī tika atklāta mākslinieka izstāde Valsts Mākslas muzejā. Tadasī Goīno dziļi pārdzīvo tehnokrātu izraisīto Černobīlas traģēdiju un ir nolēmis ziedot 500 miljonus jenu bērnu ārstēšanai. Šim nolūkam viņš ir iecerējis rīkot unikālu ķīniešu porcelāna izstādes no personīgās kolekcijas.

Latvijas Zinātņu akadēmijai Goīno kungs ziedoja 3000 ASV dolārus.

Pārsla EGLĪTE

LATVIJAS ZINĀTNIĒKU NOTIKUSĪ UN PAREDZAMĀ IZCEĻŠANA

Turpinājums. Sākumu skat. «Z. V.» Nr. 6

Skaidrs, ka ārzemju kolēģu interese un labvēlīgs vērtējums, kāds nepieciešams iekārtojoties pētnieciskā darbībā kādā no rietumvalstīm, iespējami tikai iepriekšējās sadarbības rezultātā. Diemžēl, izvērtēt katru emigranta aktivitāti starptautiskos kontaktos pēc aptaujas datiem nav iespējams, jo tos varēja zināt tikai viņi paši. Saņemot finansējumu kopīgiem darbiem, mācībām vai dalībai konferencēs galvenokārt no rietumu partneriem, šie kontakti tālu ne vienmēr notiek oficiāli caur pamatdarba vietu. Tāpēc iestādēs par tiem var vispār nezināt un arī nevēlēties uzrādīt. Tomēr arī pēc nepilnīgām ziņām divu aptaujas mēnešu laikā ārzemēs atradās vai pabija 119 no 14 iestāžu 808 zinātniskajiem darbiniekiem, t. i., 14,7%. No tiem 42,9% konferencēs u. c. sanāksmēs, 26,0% īslaicīgās un 12,6% ilgstošākās (virs 3 mēnešiem) mācībās, 11,8% kopējos pētījumos, 4,2% par vieslektoriem, 2,5% — doktorantūrā. Respektīvi, pārsvarā ir īslaicīgas uzturēšanās ārvalstīs. Ārējie sakari pastāv visiem 14 institūtiem un fakultātem, bet to biežums nav tieši proporcionāls kadru zudumam emigrācijas rezultātā. Tomēr pieļaujamās informācijas nepilnības vai atšķirīgu uzrādīto laikposmu dēļ šķiet nelietderīgi tos sīkāk analizēt.

Sadarbības valstu dažādība, atbilstoši kontaktu biežumam, profams, ir daudz lielāka nekā nedaudz emigrējušo jaunajām mītnes zemēm: tikai aptaujas mēnesī — vairāk nekā 15, galvenokārt Eiropas valstīs. Visbiežāk apmeklētās gan izrādās tās pašas valstis, uz kurām Latvijas zinātnieki ir emigrējuši: Vācija — 21,8%, Zviedrija 13,4%, ASV un Kanāda (abās kopā) 9,2%.

Jautāti par zinātnieku izbraukšanas uz ārvalstīm ietekmi uz iestādes pētniecisko programmu veikšanu, 12 no 14, t. i., 86% no aptaujātajiem iestāžu vadītājiem to novērtēja pozitīvi. To starpā bija arī dažas kadru zaudējušās iestādes. Varbūt šie aizbraucēji, neraugoties uz savu kvalifikāciju, nebija vīstalanīgākie un nepieciešamākie pašu iestādes tālākai izaugsmei? Tā kā no 3/4 šo institūtu un fakultāšu nevienam nebija aizbraucis pavisam, tad iestāžu vadītāji acīmredzot vērtēja savu darbinieku uzturēšanos ārzemēs tikai zināmu laiku.

Savu vērtējumu daži no viņiem pamatoja ar pieredzes apmaiņu, iespēju izmantot labāku aparātūru, iegūt jaunāko informāciju un paplašināt starptautisko sadarbību, kā arī atbrīvošanos no ilūzijām par pētnieciskā darba pārākumu rietumvalstīs.

Divu institūtu vadītāji nekādu izceļošanas un īslaicīgo braucienus ietekmi uz savas iestādes darbu nesaskatīja, kaut arī vienam no viņiem ārvalstu apmeklējumu skaits izrādījās viens no lielākajiem aptaujāto iestāžu vidū.

ZINĀTNIĒKU PĀREJA CITĀ DARBĀ VALSTIS IEKŠIENĒ

Pēc personāldaļu vadītāju rīcībā esošām (visai nepilnīgām) ziņām apmēram 1/10 no zinātniskām iestādēm aizgājušo un 16,3% no tiem, par kuriem ir ziņas, atraduši darbu citā pētnieciskā institūtā vai augstskolā, galvenokārt — valstīs.

Uz šīm iestādēm aktīvāk nekā uz citām nozarēm devušies doktori un habilitētie doktori. Tomēr visaugstākās kvalifikācijas kadru īpatsvars darba vietu nozares ietvaros mainījies vidū (54,2%) nepārsniedz viņu procentu palikušo starpā (62,3%). Saprofams, ka mobilākie ir nedaudz jaunāki par palicējiem, tomēr pieredzējušāki nekā uz citām nozarēm aizgājušie.

Valsts pārvaldē iesaistījušies nedaudz vairāk nekā zinātnieku kā citās augstskolās vai pētniecības institūtos, jo pēdējo skaitu ierobežo kopējais finansējums un nodarbināto skaits samazinājums nozarē. Tomēr augstākās kvalifikācijas kadru un arī sieviešu īpatsvars uz valsts pārvaldi aizgājušo starpā ir mazāks, nekā starp citā zinātniskā iestādē/augstskolā darbu atradušiem. Savukārt uz citām sabiedrisko pakalpojumu nozarēm (izglītību, veselības aizsardzību, grāmatniecību u. tml.) pārgājuši galvenokārt jaunāki cilvēki bez zinātniskiem grādiem. Viņu vidū sieviešu īpatsvars sasniedz 59,8%, kas ir vairāk nekā visu darbu mainījušo zinātnieku (45,3%) un arī palikušo vidū (47,2%). Zināmā mērā tas saistīts ar tradicionālo šais nozarēs strādājošo sastāvu pēc dzimuma, kā arī zinātnisko grādu ieguvēju īpatsvara atšķirībām: vīriešu zinātnieku vidū ir 72,4%, sieviešu — 52,1%. Tomēr arī sievietes, pārējot darbā citā nozarē, amatu un iespējamās izvirzīšanās ziņā zaudē mazāk nekā kolēģi — vīrieši.

Vēl jo lielāks sieviešu un samērā jauno cilvēku pārsvars ir pavisam no darba aizgājušo grupā, kas ietver arī māsaiņieces un jaunās māmiņas jaundzimušo aprūpes periodā.

Kopumā no zinātniskām iestādēm citā darbā aizgājušo sastāva un jaunā darba izvēles analīze liecina, ka valsts zinātniskais potenciāls zaudē galvenokārt jaunos cilvēkus, tātad ne tik daudz pašreizējo potenciālu, cik tā atjaunošanas un pieredzes pārmantojamības iespējas. Tiesa, jaunie cilvēki, strādājot citā nozarē, iegūst tajā pieredzi, kas var būt noderīga arī zinātnē, ja tā atgūs lielāku valsts finansiālu atbalstu atbilstībai. Tomēr šāda veida pieredze nav vienlīdz noderīga visās zinātnes nozarēs. Tāpēc tālredzīgāk būtu bez kavēšanās pārtraukt zinātnieku masveidīgo aizplūšanu uz citām nozarēm.

LATVIJAS ZINĀTNIĒKU PAREDZAMĀ IZCEĻŠANA

Iespējamās piedāvājumus uzturēties ārzemēs ilgāk par gadu Latvijas zinātnieku vairākums pieņemtu vai noraidītu atkarībā no tur paredzamās nodarbošanās. Visatsaucīgāk tiku uzņēmti piedāvājumi papildināties un arī strādāt pētniecisko darbu, bet arī tie vidēji frīskārt biežāk ar zināmiem nosacījumiem nekā bez jebkādiem. Dažādu nozaru pārstāvju vidū gatavība doties uz ārzemēm, profams, atšķiras, tomēr izvēlēto atbilžu secība pēc popularitātes visiem praktiski sa-

krīt. Tāpat tikai niecīgas atšķirības vērojamas vīriešu un sieviešu atbildēs, vienīgi sievietes divkārt retāk nekā vīrieši būtu gatavas strādāt citā nozarē: bez vilcināšanās attiecīgi 1,7 un 3,7%, ar nosacījumiem 6,6 un 13,4%.

Reāli gatavošanās aizbraukšanai notiek retāk par izteikto gatavību pieņemt šādu piedāvājumu ar vai bez nosacījumiem. Acīmredzot tādu piedāvājumu nav tik daudz, un nosacījumi ne vienmēr pieņemami. Praktiski jau gatavošanās aizbraukšanai tikai 1,5% zinātnieku, visaktīvāk inženierzinātņu pārstāvji, vismazāk — sabiedrisko. Vēl 8% ir iecerējuši, bet praktiski neko nav sākuši kārtot un 6,9% nodomājuši izceļot pēc kāda laika.

Vairums agrāk vai vēlāk aizbraukt nodomājušo — 80,7% no viņiem jeb 13,0% no visiem aptaujātiem — paredz uzturēties ārzemēs ne ilgāk par 3 gadiem un tikai 6,2% no potenciāliem braucējiem jeb 1% no visiem aptaujātiem iecerējuši emigrēt pavisam. Nedaudz garāku vidējo uzturēšanās laiku ārzemēs iecerējuši inženierzinātņu pārstāvji, bet iespējamo emigrantu īpatsvars arī viņu vidū nepārsniedz vidējo. Citu pārejas valstu zinātnieku gatavība emigrēt vai ilgstoši strādāt ārzemēs ir lielāka nekā Latvijas pētniekiem: vēlmi izbraukt uz kādu laiku izteikuši 31,2% un 5,7% — pavisam. Savukārt jau sākuši gatavoties braukšanai 2,8%. Diemžēl mūsu rīcībā nav ziņu par emigrācijas intensitāti no citām valstīm iepriekšējā laikposmā, tāpēc nevar spriest, vai visdziļākā izbraukšana uz ārvalstīm Latvijai jau aiz muguras, vai vispār raksturīga turēšanās pie tēvu zemes. Gan rietumvalstu pievilcības mazināšanās 90. gadu laikā, gan niecīga gatavība emigrēt konstatēta Baltija datu pētījumos: 1994. gadā gatavību izceļot pavisam izteikuši 1% latviešu un 4% krievu, bet uz laiku attiecīgi 1% un 3%.

Lēmuma pieņemšanā par braukšanu visvairāk loma ir labākiem darba apstākļiem pētniecības darbam kā arī iespējai noslēgt līgumu ar oficiālas valsts iestādes starpniecību, trešajā vietā — pašreizējās darba vietas saglabāšanai. Nedaudz mazāk nozīmīga ir informācija par izvēlēto valsti un materiālie apsvērumi.

Biežāk izmantoti konkrēto iespēju meklēšanas paņēmieni ir ārvalstīs dzīvojošo radu, draugu un kolēģu palīdzība (pa 20,5—21,4%), kā arī sludinājumi specializētos žurnālos (20,0%) un Latvijā pārstāvēto starptautisko organizāciju starpniecība (17,7%). Saņemto atbilžu skaits liecina, ka katrs no aizbraukt nodomājušiem izmanto vairākus iespēju meklēšanas paņēmienus. Par ilgstošas uzturēšanās valsti visbiežāk izvēlēta Vācija — 31,3% atbildējušo, īpaši sabiedrisko zinātņu pārstāvjiem (45,2%), retāk ASV — 23,9%, Skandināvijas valstis — 12,9%, Lielbritānija — 9,8% un Kanāda — 9,2%, pārējās Rietumeiropas valstis kopā 10,4%.

Par pagaidu mītnes zemes izvēli ietekmējošiem apstākļiem visbiežāk tika minēti labāki apstākļi darbam — 70,7% atbildējušo, augsts dzīves standarts un darba samaksa — 67,7%, atbilstošās valodas prasme — 65,8%. Nedaudz mazāk nozīmīgi: iespējas dabūt darbu — 42,1%, apstākļu pazīšana pēc iepriekšējiem apmeklējumiem — 40,8%, sagaidāmai radu vai draugu palīdzībai — 40,2%, arī Latvijai tuvā atrašanās vieta — 31,1%.

Vairākumam izbraukt paredzējušo ir pilna skaidrība par nodarbošanos ārzemēs, starp tām visbiežāk darbs pētnieciskā iestādē, papildināšanās specialitātē un dalība kopējā pētījumā — kopā 77,6% visu izbraukt gribētāju un arī priekšdarbus veikušo. Pa 4—5% izbraukt gribētāju domāt strādāt citā jomā vai tikai meklēt darbu savā vai citā nozarē. Atsevišķu nozaru pārstāvju vidū paredzamo nodarbošanos struktūrā ievērojamu atšķirību nebija.

Vairāk nekā puse izbraukt gribētāju (51,3%) paredz, ka izdevumus segs uzņēmējuse un tikai 7,7%, ka to darīs pašreizējā darba vieta, sabiedriskajās zinātnēs pat tikai 3,1%. Vēl 16,9% cer saņemt līdzekļus no citiem Latvijas avotiem un 21% — vismaz daļēji braukt uz pašu rēķina. Piekta daļa atbildējušo minējuši vairākus izmaksu segšanas avotus.

Ārzemēs ilgāk par gadu uzturēties gatavo sastāvam piemīt savas īpatnības. Viņu vidū samērā vairāk ir mobilāko iedzīvotāju grupu pārstāvju: jaunu cilvēku, vīriešu, cilvēku bez bērniem vai nelielu viņu skaitu. Sevišķi raksturīgi tas ir tiem, kas jau veikuši priekšdarbus izbraukšanai.

Nogaidošo sastāvs (pēc vecuma, kvalifikācijas un ģimenes sastāva) atšķiras no pārliecinātiem palicējiem mazāk nekā aizbraukt gatavo, bet tieši nogaidītāji izceļas ar lielāku aktivitāti un labākiem panākumiem. Šo potenciālo izbraucēju vidū ir nedaudz lielāks vīriešu un zinātņu doktoru īpatsvars, augstāks sava materiālā nodrošinājuma vērtējums un, iespējams, tieši tādēļ — caurmērā lielāks bērnu skaits. Viņi arī biežāk par citiem atzinuši sava mantiskā stāvokļa uzlabošanas pārejas periodā un retāk vērtējuši savu sabiedrisko stāvokli kā zemāku par vidējo. Šai potenciāli mobilajai zinātnieku grupai raksturīga arī relatīvi labāka — kaut arī ne vispārēja — angļu valodas prasme, labāks nodrošinājums ar moderniem tehniskiem līdzekļiem darbam, vislielākais apmaksātos papilddarbos nodarbināto īpatsvars un līdz ar to — samērā mazāks pamatalgas īpatsvars kopējos ģimenes ienākumos un vidēji lielāka apdzīvotajam platība uz 1 ģimenes locekli.

Potenciālie braucēji uz ārzemēm caurmērā biežāk par pārējām zinātnieku grupām tās apmeklējuši arī līdzšinējā darba posmā: katrs vidēji 2,2 reizes, f. sk., vidēji 1,4 reizes pabijuši konferencēs, 0,5 — mācībās. Izbraukšanai jau gatavi, iespējams, savas jaunības dēļ paspējuši attiecīgi tikai 1,0; 0,7 un 0,3 reizes, bet ilgstoši ārzemēs strādāt negribētāji — 2,1; 1,3 un 0,4 reizes.

Savas īpatnības ir arī katras grupas profesionālā darba motivācijā. Stingri izlēmūšie braukt augstāk par citiem vērtējuši jaunāko zinātnisko informāciju, kolēģu atzinību, kā arī veiksmīgu karjeru, modernu pētniecības aparātūru, pašreizējās darba vietas saglabāšanu

viņu prombūtnes laikā un mūsdienu dzīves veidu, kas, domājams, saistīts ar viņu vecumsastāvu. Iespējamie braucēji savukārt augstāk par citām zinātnieku grupām vērtē pašaplicināšanos darbā, lielākas publikācijas un stāvokli sabiedrībā. Kaut arī šo darba rezultātu sasniegšanas līdzekļi — jaunās informācijas un aparātūra — absolūti vērtēti augstāk par atzinību — ar to viņi neizceļas pārējo grupu vidū. Savukārt ilgstošu prombūtni noraidošie augstāk nekā citi vērtē materiālo labklājību, kas patlaban viņiem pēc pašu vērtējuma ir viszemākā, un arī neatkarību darbā.

Izšķiršanās par vai pret ilgstošu prombūtni vai pat emigrāciju prasa arī cerēto ieguvumu samērošanu ar iespējamo zaudējumu un kavēkļu nozīmīgumu. Visām zinātnieku grupām visgrūtāk pārvaramais kavēklis izrādās atšķirība no ģimenes. Aizbraukt jau izlēmūšiem grūtības sagādā arī administratīvie šķēršļi izvēlētajās mītnes zemēs, nedaudz mazāk pašu veselība un šaubas par diplomu atzīšanu. Potenciālie braucēji dažādos apstākļos kā stipri traucējošus, profams, vērtējuši biežāk nekā jau stingri izlēmūšie braukt. To starpā aiz atšķirības no ģimenes visbūtiskākie izrādās sagaidāmā nostaļģija, risks zaudēt labas iespējas Latvijā, šaubas par savu kompetenci, veselību un diplomu atzīšanu. Visvairāk par savu kompetenci, nostaļģiju un diplomu norūpējušies sabiedrisko zinātņu, vismazāk — inženierzinātņu pārstāvji.

Pārliecinātiem nebraucējiem atšķirība no ģimenes, šaubas par kompetenci, savu veselību, sagaidāmo vientulību, diplomu atzīšanu un administratīvām problēmām izrādās vēl stiprāk kavējoši apstākļi nekā potenciāliem braucējiem. Acīmredzot, kopumā tie ir nozīmīgāki par iespējamo guvumu no ilgstošas uzturēšanās ārvalstīs.

Nevēlēšanās atstāt Latviju uz gadu vai ilgāku laiku, profams, nenozīmē atsacīšanos arī no īslaicīgiem braucieniem. Tādiem gatavojas 22% visu aptaujāto, kas par 34% pārsniedz ilgstošu prombūtni iecerējušo skaitu. Tomēr arī īslaicīgos braucienus biežāk paredz mobilākās zinātnieku grupas: 44,4% arī ilgstošai prombūtnē gatavo, 50,0% potenciālo braucēju un 16,5% ilgstošu prombūtni noraidoši. Turklāt daži no šīs mobilākās grupas ir iecerējuši vairākus braucienus. Populārākie īslaicīgo izbraukumu nolūki ir īslaicīga papildināšanās un koptgie pētījumi, bet virziens vairākkārt biežāk uz rietumiem nekā austrumiem, īpaši mazāk mobilās grupas pārstāvjiem.

Lielāka rietumvalstu popularitāte iecerēto apmeklējumu vidū, domājams, saistīta ar izdevumu apmaksas avotiem. Tāpat kā ilgstošo uzturēšanos ārzemēs, īslaicīgo uzturēšanos izdevumus visbiežāk sedz uzņēmējuse — 53% gadījumos, sabiedrisko zinātņu pārstāvjiem pat 58,8%. Pašreizējā darba vieta 11,5% (tikai inženierzinātnēs 17,2%), citas Latvijas organizācijas — 10,9 un uz sava rēķina — 16,3%.

Līdzšinējos braucienos grūtības ar izdevumu segšanu ir piedzīvojuši 20,7% no visiem aptaujātiem, grūtības saņemt vīzu ir gadījušās 3 reizes retāk, bet šķēršļi izbraukšanai savā darbavietā celti tikai 3,8% zinātnieku — samērā biežāk dabaszinātnēs (4,6%) un retāk — sabiedriskajās (2,9%). Neraugoties uz to, tikai 0,8% izteikušies, ka iestādes vadība būtu radījusi šķēršļus pētniecības darba turpināšanai ārvalstīs. Gluži otrādi — 42% izjūti atbalstu. Jāsecina, ka iebildumi bijuši pret pārāk biežiem īslaicīgiem braucieniem vai arī no cita līmeņa iestādes darbiniekiem vai kolēģiem.

Kopumā var secināt, ka Latvijas zinātniekiem raksturīga nevēlēšanās atstāt savu zemi. Gatavību atrasties prombūtnē ilgāk par gadu pauduši 16,4% aptaujāto. No viņiem savukārt 19% jeb 3,1% visu aptaujāto pieļauj prombūtnes laikā citas nodarbošanās iespēju, kas būtu uzskatāms par zaudējumu zinātnē. Viņu vidū tie 6 cilvēki jeb 1% aptaujāto, kas labprāt paliktu ārzemēs uz visiem laikiem, tātad vienlaikus zaudējums arī Latvijai. Šīs pēdējās grupas pārstāvji ir nedaudz jaunāki par pārējiem ilgstošai prombūtnē gataviem (vidēji 42,2 un 44,5 gadi), bet pēc kvalifikācijas un pārstāvētās zinātņu jomas ne ar ko neizceļas.

Iespējamās zinātnieku emigrācijas sekas kā zaudējumu Latvijai vērtē arī 60% aptaujas laikā savu viedokli izteikušo, bet 15% atzīst par lietderīgu prombūtni uz zināmu laiku, kas veicina savstarpēju informācijas apmaiņu. Līdzīgi sadalās viedokļi par atsevišķo emigrācijas un terminētu apmeklējumu sekām atsevišķu iestāžu darbā.

4/5 potenciālo migrantu jeb 15,4% aptaujāto paredz pēc gada, reti — vairākiem gadiem, atgriezties Latvijā. Tāpēc viņu paredzamā uzturēšanās ārzemēs vērtējama drīzāk par pieredzes uzkrāšanu un apmaiņu nekā zinātnieku emigrāciju.

Savstarpējai informācijas apmaiņai pieskaitāmas arī iecerētās īslaicīgās uzturēšanās ārvalstīs, kurām gatavojas 16,5% zinātnieku no ilgstošas prombūtnes iespēju noraidošiem. Tāpēc kopumā gandrīz 30% Latvijas zinātnieku gatavi pārsvarā īslaicīgiem ārvalstu apmeklējumiem: galvenokārt nolūkā gūt labākas iespējas sava pētniecības darba veikšanai, un apmaiņai pagaidām daudzākārt pārsniedz iespējamo emigrāciju, ir īpaši pametot pētniecību.

Kā liecina iepriekš aprakstītais potenciālo braucēju sastāvs, zinātnieku mobilitāte ir visai maz diferencēta atkarībā no zinātnes jomas, darba un sadzīves apstākļiem, bet vairāk no individuālām īpatnībām — motīvacijas uz sasniegumiem, personiskās aktivitātes un pieredzes starptautisko kontaktu veidošanā. Par mobilitāti veicinošiem individuāliem faktoriem uzskatāma arī pieredze samērā jaunākām paaudzēm un laba svešvalodu prasme. Tā kā mobilākie zinātnieki ir caurmērā nedaudz jaunāki, aktīvāki un sekmīgāki savā darbībā, Latvijas zinātnē būtu liels zaudējums, ja tās stāvoklim vēl tālāk pasliktinoties, īslaicīgas prombūtnes vietā populārāka kļūtu emigrācija.

Nobeigums sekos

LATVIJAS ZINĀTNES PADOMĒ

Pielikums
LZP ZSKK 1996. gada 4. janvāra
lēmumam

LZP STARPTAUTISKO PASĀKUMU FINANSĒJUMS
1996. GADĀ
[3. pielikums]*

Nr. p. k.	Organizācija	Projekta nosaukums, izpildītāji	Finansējums	
			pieprasītais Ls	piešķirtais Ls
3. Piedalīšanās starptautiskās konferencēs				
5.	LZA Fizikālās enerģētikas institūts	e) Starptautiskā konference «Power Systems Computation Conference'96» (19.—23.08.1996., Drēzdene, Vācija). Z. Krišāns vai V. Bočkarjova	1876	200 (1 personai)
6.	LZA Polimēru mehānikas institūts	19. Starptautiskais teorētiskās un lietišķās mehānikas kongress (1996. g. augusts, Japāna). V. Tamužs	2000 USD	500
7.	Valsts Pūres dārkopības izmēģinājumu stacija	Starptautiskais simpozījs par augļu dārzu sistēmām (13.—25.07.1996., USA un Kanāda). A. Biše	3500	400
8.	Rīgas Tehniskā universitāte ASTF	4. Eiropas intelektuālo tehnoloģiju un elastīgās (mīkstās) skaitļošanas kongress (3.—6.09.1996., Vācija). A. Borisovs	900 DM	— (1996. g. 2 konferences jau sponsorētas)
9.	Valsts Stendes selekcijas un izmēģinājumu stacija	VII Starptautiskais miežu ģenētikas simpozījs (30.07.—6.08.1996., Kanāda). S. Kaļiņina	1500	200
10.	LZA Bioloģijas institūts	a) Starptautiskais miežu ģenētikas simpozījs (30.07.—8.08.96., Kanāda). I. Rašals	790	200
		b) Eiropas Augu Fiziologu biedrību Federācijas 10. kongress (6.—8.09.96., Florence, Itālija). Ģ. Ieviņš	400	200
		c) Starptautisks simpozījs par augu peroksidāzēm (6.—10.07.96., Vīne). Ģ. Ieviņš	400	200
		d) 20. Internacionālais Entomoloģijas kongress (25.—31.08.96., Itālija). L. Jankēvica	350	180
11.	LU Hidroekoloģijas institūts	a) 2. Starptautiskais simpozījs par jūru piekrastes ekosistēmu funkcionēšanu (5.—7.09.96., Gdaņska, Polija). E. Boikova un I. Kuļikova	600	300 (kopā 2 personām)
		b) BMB un Baltijas jūras okeanogrāfu (CBO) konference (1996. g. sept., Dānija). E. Boikova	300	200
		c) 4. Eiropas ekotoksikoloģijas un vides drošības konference (SECOTOX 96) (25.—28.08.96., Francija). Z. Seisuma	400	250
12.	Valsts Priekulu selekcijas un izmēģinājumu stacija	Eiropas kartupeļu pētnieku asociācijas 3 gadu konference (1996. g. jūlijs, Holande). U. Miglavs vai G. Bebre	2010 (2. dalīb.)	200 (1 dalīb.)
13.	LLU Lauksaimniecības fakultātes Augkopības katedra	7. Starptautiskais miežu un auzu ģenētikas simpozījs (30.07.—6.08.1996., Kanāda). I. Belicka vai S. Zufe	4600 USD (2 dalīb.)	200 (1 dalīb.)
14.	LU Cietvielu fizikas institūts	Konference «Diffusion in Materials» (5.—9.08.96., Vācija). J. Kotomins	1100 DM	170
15.	Literatūras, folkloras un mākslas institūts	«Society for Emblem Studies» organizētā «Fourth International Emblem Conference in Leuven» (18.—23.08.96., Beļģija). E. Grosmane	300	200
16.	LV Koksnes ķīmijas institūts	12. Starptautiskais ķīmijas inženierijas kongress CHISA'96 (25.—30.08.96., Prāga). U. Viesturs	250	250
17.	Valsts Mežzinātnes institūts «Silava»	Vispasaules kūdras zinību 10. kongress (27.05.—02.06.96., Brēmene). P. Zālītis	370	350
18.	Koksnes ķīmijas institūts	Konference «Bezšēra lignīna ķīmijas problēmas» (25.—28.02.96., Frībura, Šveice). G. Teliševa	200	200
19.	Filozofijas un socioloģijas institūts	Starptautiskais seminārs «Mīlestība un tiesības Eiropā» (26.—27.04.96., Kopenhāgena). D. Beitnere	250	230
20.	LZA Fizikas institūts	5. Starptautiskais simpozījs par plāno slāņu pielietošanu (01.—03.04.96., Kolmāra, Francija). M. Zaķe	435	435
4. Starptautiskā sadarbība				
1.	LU Cietvielu fizikas institūts	Sadarbība ar Humbolta fondu par automātiskās optiskās spektrometriskās sistēmas zemo temperatūru diapazonam izveidi uz CFI bāzes. L. Skuja	1272	1200 (no tā marķā — 300)

Atgādinām pieteikumu iesniedzējiem, ka no starptautiskajām konferencēm paredzētajiem līdzekļiem tiek finansēta tikai dalības maksa. Nefiek finansēti ceļa un viesnīcas izdevumi,

dienas nauda. Uz iesnieguma jābūt arī zinātniskās iestādes direktora parakstam.
Pieteikumus, kas neatbilst augšminētajiem nosacījumiem, Zinātnes starptautiskās koordinācijas komisija neizskatīs.

LATVIJAS ZINĀTNIĒKU STARPTAUTISKĀ...

Turpinājums no 1. lpp.

Pirmajos trīs projektos no Latvijas puses konkrētus darbus veic Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāvji, kā arī Ministru kabineta padomnieks vides aizsardzības jautājumos A. Plauža kungs. Ceturtajā projektā konkrētu darbu no Latvijas puses veic Satiksmes ministrijas pārstāvji. Latvijas puses ieguldījums visos minētajos projektos tiek vērtēts pozitīvi un atzinību ir guvuši referāti, kurus Latvijas pārstāvji ir nolasijuši projektu izpildes izvērtēšanas rīkotajās sanāksmēs.

Parastais projektu izpildes laiks ir trīs gadi. Pēc tam tiek vērtēts, vai to turpināt (otrā fāzē), vai arī noslēgt. No tiem projektiem, kuros piedalās Latvija, viens 1995. gadā tika pabeigts, un tas ir par aizsardzības un vides mijiedarbības jautājumiem.

Katra gada plenārsēdē tiek izvirzīti arī jauni projekti. Šajā plenārsēdē tika likti priekšā divi jauni projekti:

- 1) vide un drošība starptautiskā aspektā;
- 2) vides aizsardzības jautājumu risināšanas sistēmas militārajā sektorā (vada Holande un ASV).

Plenārsēdes laikā katras valsts pārstāvjiem ir jānovērtē jauno projektu aktualitāte un jādod atbilde, vai viņa pārstāvētā valsts vēlas vai ne piedalīties jaunajos projektos. Latvijas līdzdalība tika pieteikta pirmajā projektā, paredzot, ka Latvijas Zinātņu akadēmijā varētu tikt veikts šis darbs. Arī jautājums par Latvijas piedalīšanos otrajā projektā, pēc saskaņošanas ar Aizsardzības ministriju, kuras pārstāvjiem jāveic konkrētais darbs Latvijā, tika atrisināts pozitīvi. Jāatzīmē, ka arī Igaunijas un Lietuvas pārstāvji izteica vēlēšanos piedalīties abos jaunajos projektos.

Š. g. 21. un 22. martā atkal Beļģijā (Briselē) NATO Centrālajā ēkā notika Zinātnes komitejas plenārsēde, kurā tika apspriesta Zinātnes komitejas organizētā sadarbība ar Kooperācijas partnervalstīm. Sadarbība tiek realizēta, NATO valstu un kooperācijas partnervalstu zinātniekiem kopīgi veicot dažādus pasākumus sekojošos prioritāros virzienos:

- 1) atbrūnošanās tehnoloģijas;
- 2) vides drošība;
- 3) modernās tehnoloģijas;
- 4) zinātnes un tehnoloģijas politika;
- 5) datortīkli.

Latvijas zinātniekiem visi šie virzieni (izņemot pirmo) ir aktuāli un dod iespēju sadarboties ar NATO valstu zinātniekiem, saņemot arī zināmu finansiālu atbalstu. Finansējuma lēmums ir atkarīgs no sadarbības veida. Prioritārajos virzienos sadarbība tiek organizēta sekojošos veidos:

- 1) vadošo pētījumu apspriešanas konferences;
- 2) moderno pētījumu diskusiju semināri;
- 3) sadarbības pētījumu granti;
- 4) apmaiņas pētījumu granti;
- 5) ekspertu vizītes;
- 6) diskusiju semināri par datortīkliem;
- 7) datortīklu infrastruktūras granti.

Plenārsēdes laikā tika apspriesta informācija par esošās sadarbības norisi, kurā Latvijas zinātnieki diezgan aktīvi piedalās. Aktīvītāšu līmenis ir virs vidējā, rēķinot uz Latvijas īpašvaru kopējā sadarbības partneru zinātnieku skaitā. Tomēr ir iespējas šo sadarbību aktivizēt, plašāk izmantojot kontaktus ar zinātniekiem NATO valstīs un arvien augošu iespēju iegūt jaunāko informāciju. Plenārsēdē tika apspriestas lekcijas par sekojošiem tematiem:

- 1) ūdens kvalitāte Centrālajā un Austrumeiropā;
- 2) kodolieročos lietojamā plutonija izmantošanas iespējas civīliem mērķiem;
- 3) Losalamosas Nacionālā laboratorija pēc aukstā kara;
- 4) Starptautiskais Zinātnes un tehnoloģijas centrs Maskavā;
- 5) zinātnieku un inženieru darba pārorientācijas problēmas;
- 6) vides drošība.

Pamatā šajās lekcijās tika apspriesti atbrūnošanās tehnoloģijas, vides drošības un zinātnes politikas jautājumi. Tā kā pēc katras lekcijas izvērtās aktīvas diskusijas, tad nolēma šādus pasākumus turpināt arī nākošajās plenārsēdēs. Apspriežot aktuālās problēmas, kuras varētu ietvert nākošās plenārsēdes dienas kārtība, tika pieņemts, ka noteikti uzmanība jāvelta informācijas apmaiņas un datortīklu veidošanas problēmām.

Noslēgumā ir jāatzīmē, ka Latvijas zinātnes potenciāls vēl joprojām ir pietiekoši augsts, lai sekmīgi sadarbotos ar NATO valstu zinātniekiem. Pašreizējais zinātnes finansējuma līmenis Latvijā arī rada akūtu nepieciešamību zinātniekiem meklēt iespēju iegūt papildus finansējumu dažādu starptautiskas sadarbības projektu ietvaros. NATO piedāvātās prioritātes gan Zinātnes komitejā, gan Modernās sabiedrības problēmu risināšanas komitejā visumā ir aktuālas Latvijai, un tāpēc šī sadarbība dod pozitīvu ieguldījumu. Minētajai sadarbībai ir arī pozitīvs efekts Latvijas tuvināšanai NATO valstu standartiem.

ANDREJS SILIŅŠ,
Latvijas pastāvīgais pārstāvis
NATO Zinātnes komitejā

Turpinājums.

* Sākumu skat. «Z. V.» Nr. 5, Nr. 6

KAS LATVIJAS ZINĀTNIĒKU SAVIENĪBA NEPATIKA IZGLĪTĪBAS LIKUMPROJEKTĀ?

Kā jau rakstījām, Latvijas Zinātnieku savienība izveidoja darba grupu, kas detalizēti iepazīs ar topošā Izglītības likuma projektu un izteica savus iebildumus vai precizējumus. LZS padomes sēdē 21. III par šīs darba grupas atzinumiem ziņoja M. Baltiņš.

Vairāki iebildumi bija par likumprojektā lietotajiem terminiem. Kā, piemēram, definēt izglītību — kā procesu, kas veido personību, un arī kā izglītošanas rezultātu. Ir akcentēta priekšmetu apguve, bet nav nekā teikts par audzināšanu. (Ir ziņas, ka pēc diskusijām ministrija ir ar mieru iestrādāt likumprojektā audzināšanas daļu.)

Darba grupa ierosina pie nosauktajiem izglītības pamatuzdevumiem pievienot arī socializāciju — mācīt cilvēkam dzīvot sabiedrībā.

Runājot par izglītības valodu, nav skaidrs, ko nozīmē «vidējā izglītības iestāde svešvalodu specialitātē», kurai ir tiesības uz citu mācību valodu nekā valsts valoda.

Visvairāk pārrunu izraisīja 10. pants «Izglītība un reliģija». Reliģijas mācīšana nedrīkst būt obligāta, tāpat nevajadzētu pieļaut Latvijai netradicionālu ticību un sektu ieviešanu skolās. Tiem bērniem, kuru vecāki neizvēlētos reliģijas mācību, būtu obligāta ētikas mācība. (Par to domājusi arī ministrija, paredzot, ka kristīgās reliģijas mācību, kas izslēdz islama, budisma u. c.

Latvijai netradicionālu reliģiju mācīšanu valsts licencētās skolās, pasniegs konfesiju izvirzīti un ministrijas atestēti pasniedzēji. Šim nolūkam nepieciešams izdarīt grozījumus Reliģisko organizāciju likumā.) A. Balklavs vispār ierosināja pantu Izglītības likumā nosaukt nevis «Izglītība un reliģija», bet «Izglītība un tikumiskā audzināšana».

Tāpat kā iepriekšējā apspriešanās, iebildumus izraisīja formulējums «pirmsaugstskolas izglītība», jo koledžas, kādas tās paredz Izglītības likums, ir pretrunā ar jau pieņemto Augstskolu likumu, kur tās ir mācību iestādes pēc pabeigtas vidējās izglītības. Izglītības likums nojauc robežu starp vidējo un augstāko izglītību. Tāpat neskaidrs ir formulējums «augstākās izglītības vispārējās un profesionālās programmas». Ieteica «vispārējās» aizstāt ar «akadēmiskās».

Nav skaidras izglītības iegūšanas neklātienē un pašizglītojošās formas un atšķirība starp arodskolu un amatskolu. Vispār daudz pretrunu starp Augstskolu likumu un Izglītības likumu, kaut arī otrajam būtu jābūt kā jumta likumam, zem kura apakšā ir pārējie ar zināšanu un specialitātes iegūšanu saistītie likumi. Piemēram, nav jēgas bakalaura diplomam, ja tas nenozīmē augstāko izglītību un nav kvalifikācijas kritērijs.

Likumā «speciālā izglītība» tiek reducēta uz garīgi atpalikušajiem, kaut arī mums ir labas tradīcijas, kā

vārdzīgiem un vārdzirdīgiem bērniem iegūt normālu vidējo izglītību. Arī meža skolas TBC slimniekiem. Likumā paredzētās skolas pieļauj tikai izglītību 8 klašu līmenī. Tāpat šīs speciālās skolas nevar atstāt rajona līmeņa kompetencē — katrs rajons no tām kratīsies valā. Tām jāatrodas nozaru un Izglītības ministrijas kompetencē.

Runājot par kompetenci, radās arī fāds jautājums — vai tomēr visām augstskolām nevajadzētu būt vienās rokās? Lai Labklājības ministrijai, piemēram, paliek mūsu skolas, bet Medicīnas akadēmijai vajadzētu būt Izglītības ministrijas kompetencē, tad augstskolām varētu izvirzīt vienādi augstas izglītības kvalitātes prasības.

Izglītības likumprojektā pilnīgi «izkrītis» jautājumu bloks par tālākizglītību un pārkvalificēšanos. Šie jautājumi ir ļoti aktuāli situācijā, kad valstī ir bezdarbs.

Sie un vēl citi priekšlikumi, labojumi un papildinājumi noformējami un iesniedzami līdz 1. aprīlim.

Z. K.

DARBOJAS EKSPERTI

27. martā Latvijas Zinātņu akadēmijas Prezidija zālē notika preses konference, kurā par līdz šim paveikto ziņoja un uz klātesošo jautājumiem atbildēja LZA organizētā «Daugavas enerģijas komisija», kas izveidota, atbilstoši Latvijas Zinātņu akadēmijas Hartā minētajiem uzdevumiem par tautas un valdības operatīvu iepazīstināšanu ar zinātniskām prognozēm par draudošām ekoloģiskām briesmām un citām Latvijas tautai bīstamām parādībām. Komisija organizēta uz sabiedriskiem pamatiem, plaši piesaistot augstskolu pasniedzējus un zinātnisko institūtu darbiniekus.

Tika aplūkoti noteikumi, uz kādiem Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka ir gatava piešķirt 76,2 miljonus ASV dolāru lielu aizdevumu Daugavas kaskādes ģenerējošo iekārtu rekonstrukcijai un aizsprostu drošības paaugstināšanai. Pēc komisijas aprēķiniem, kredīta atmaksa, kurai jāsākas 2000. gadā, kad rekonstrukcijas darbi jau būs pabeigti, būtiski nepaaugstinās elektroenerģijas tarifus, jo tajā laikā jau būs iespējams pārdot vairāk elektroenerģijas un tā nebūs jāpērk no kaimiņvalstīm, kuras, domājams, pa šo laiku būs pacēlušas savus tarifus līdz Eiropas līmenim. Ja Ņegums (to rekonstruēs pirmo) būtu jāsāk atjaunot par savu naudu, tas tarifus ietekmētu jau šogad. Veco turbīnu mūžs nav bezgalīgs, un pēc 5—10 gadiem par to nomaņu jau būs jāmaksā divreiz vairāk.

LZA eksperti kredīta ņemšanā nesaskatīja draudus Latvijas neatkarībai un iedzīvotāju finansiālajam stāvoklim. Uz «Zinātnes Vēstnesi» pārstāves jautājumu, vai kaut kas tiek domāts ne tikai par staciju drošību (pašlaik ir paredzēti 7 miljoni dolāru dambju drošībai, apgādājot tos ar attiecīgu mēraparatūru), bet arī par katru gadu applūstošajiem jēkabpilīšiem, atbilde skanēja, ka tas nav aktuāli.

Komisija aicina tās darbā iesaistīties visus, kas gatavi analizēt Daugavas kaskādes rekonstrukcijas projektu.

Z. K.

REPLIKA

Vai var ticēt BC?

Kas ir British Council (BC) jeb Britu padome Latvijā — draugs vai ienaidnieks? Protams — draugs, jūs teikšiet. Un nebūsiēt kļūdiņš, jo BC daudz dara britu kultūras un izglītības propagandēšanai Latvijā. Diezgan daudzi Latvijas izglītības darbinieki ir cēlušī savu kvalifikāciju britu universitātēs un citās iestādēs, izmantojot BC stipendijas. Taču tos, kas šādas stipendijas grib izmantot turpmāk, man jābrīdina, izmantojot personīgo pieredzi: lai nepieviltos, labāk uz tām neceriet! Pat tad, kad British Council oficiāli ar vēstuli to ir apsolijsi pēc tam, kad jūs esat izturējuši zināmu konkursu. Un īpaši tad, ja jūsu lietu kārtā BC darbiniece Daina Ostrovska. Sevišķi uzmanīgi kļūstiet tad, kad viņa saka: «Mēs jūs uz Angliju sūtīsim, bet jums jāpagaida — mazliet vēlāk». Pēc pietiekami daudz šādiem solījumiem jums var pateikt: «Ziniet, tagad tas budžeta gads, kurā jums stipendija piešķirta, ir beidzies un nākamajā jūs neesat ietverti. Atvainojamies, bet mēs jūs tomēr nesūtīsim!». Un tas nekas, ka jūs jau būsit sazinājušies ar iespējamiem partneriem Anglijā un viņi jūs gaidīs. Arī par viņu un jūsu izniekoto laiku neviens neliksies ne zinis — tās izrādīsies tikai jūsu problēmas. Jo dotais (un pat rakstītais) vārds nav saistošs un par citiem cilvēkiem sagādāto vilšanos un neērtībām neviens nav atbildīgs. Vismaz dažu British Council darbinieku izpratnē. Vai arī tā būtu britu raksturīga iezīme?

J. POMMERS, profesors

LASĪTĀJU IEVĒRĪBAI!

Lai varētu vieglāk orientēties, kādos termiņos jāiesniedz dokumenti konkursiem (ja nav minēts datums, bet teikts, piemēram, «mēneša laikā no sludinājuma publicēšanas»), kā arī paziņojumi par disertāciju aizstāvēšanu, sākot ar šo numuru «Zinātnes Vēstnesī» būs norādīts tā iznākšanas datums.

Sludinājumus mēneša otrās puses numuram lūdzam iesniegt vai iesūtīt līdz 14. datumam, bet nākamā mēneša pirmās puses numuram — līdz 29. datumam.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

Latvijas Lauksaimniecības universitātes inženierzinātņu nozares pārtikas tehnoloģijas apakšnozares habilitācijas padomes atklātā sēdē 1996. g. 19. aprīlī plkst. 11.00 [Jelgavā, Lielā ielā 2, 237. auditorijā]

Dr. inž. IMANTS ATIS SKRUPSKIS

aizstāvēs zinātnisko darbu kopumu «Mākslīgā aukstuma pielietošana augļu, ogu un dārzeņu kvalitatīvai saglabāšanai» habilitētā inženierzinātņu doktora [Dr. h. inž.] zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: prof., Dr. h. inž. Uldis Viesturs, prof., Dr. h. inž. Andris Šnīders, prof., Dr. h. biol. Ilmārs Skārds.

Ar darbu kopumu var iepazīties LLU fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2.

* * *

Latvijas Lauksaimniecības universitātes lauksaimniecības zinātnes nozares agronomijas apakšnozares habilitācijas padomes atklātā sēdē 1996. g. 19. aprīlī plkst. 11.00 [Jelgavā, Lielā ielā 2, 221. auditorijā]

Dr. lauks. ANTONS RUZA

aizstāvēs zinātnisko darbu kopumu «Kviešu un miežu ražas un tās kvalitātes agroekoloģiskais pamatojums» habilitētā lauksaimniecības doktora [Dr. h. lauks.] zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. lauks., prof. Kazimirs Špoģis, Dr. h. lauks., prof. Gunārs Riņķis, Dr. h. biol., prof. Helēna Mauriņa.

Ar darbu kopumu var iepazīties LLU fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2.

* * *

1996. g. 19. aprīlī 14.30 RAU, Lomonosova ielā 1, 4.—1. auditorijā notiks inženierzinātņu nozares gaisa transporta ekspluatācijas apakšnozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā

A. SEREBRĀKOVS

aizstāvēs disertāciju par tēmu «Aviācijas iekārtu ekspluatācijas efektīvātes paaugstināšana uz plašas induktoru elektrisko mašīnu pielietošanas bāzes».

Recenzenti: RAU kafedras vadītājs Dr. h. inž. profesors V. Pridanovs, LZA laboratorijas vadītājs, Dr. h. inž. Z. Sika, RTU profesors Dr. h. fiz. V. Popovs.

Ar disertāciju var iepazīties RAU bibliotēkā.

* * *

LZA Literatūras, folkloras un mākslas institūta habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē 1996. g.

KONKURSS

LZA Polimēru mehānikas institūts saskaņā ar statūtiem un ievēlētā direktora pilnvaru laika izbeigšanos izsludina konkursu uz institūta direktora vietu.

Pretendentam jābūt ar pieredzi zinātniskajā un zinātniski organizatoriskajā darbā un nepieciešams habilitētā doktora vai doktora zinātniskais grāds.

Mēneša laikā no sludinājuma publicēšanas dienas pretendentam jāiesniedz:

- iesniegums konkursa komisijai;
- curriculum vitae ar nozīmīgāko publikāciju sarakstu;
- zinātniskā grāda diploma kopija.

Iesniegumam var pievienot attiecīgā profila zinātnieku, augstskolu vai zinātnisko iestāžu ieteikuma vēstules.

Dokumenti iesniedzami institūta zinātniskajam sekretāram Rīgā, Aizkraukles ielā 23, tālr. 7552348.

22. aprīlī plkst. 15.00 Akadēmijas laukumā 1, LZA Prezidija sēžu zālē

Dr. philol. SAULCERĪTE VIESE

aizstāvēs darbu kopumu habilitētā filoloģijas doktora zinātniskā grāda ieguvei par tēmu «Raiņa un Aspazijas daiļrades attīstība».

Recenzenti: Dr. habil. philol., akad. V. Hausmanis, Dr. philol., akad. J. Kalniņš, Dr. habil. philol. V. Valēinis.

Ar darbu kopumu var iepazīties Literatūras, folkloras un mākslas institūta Akadēmijas laukumā 1, 1309. istabā.

* * *

LZA Literatūras, folkloras un mākslas institūta habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē 1996. g. 29. aprīlī plkst. 15.00 Akadēmijas laukumā 1, LZA Prezidija sēžu zālē

ARNO JUNDZE

aizstāvēs disertāciju «Somijas literatūra Latvijā» filoloģijas doktora zinātniskā grāda ieguvei.

Recenzenti: Dr. habil. philol. B. Tabūns, Dr. philol. J. Zālītis, Dr. philol. I. Stikāne.

Ar disertāciju var iepazīties Literatūras, folkloras un mākslas institūta Akadēmijas laukumā 1, 1309. istabā.

* * *

23. aprīlī plkst. 11.00 LU Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātē, Alberta ielā 10, 310. auditorijā notiks LU ģeoloģijas nozares habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā disertāciju par tēmu «Austrumeiropas platformas ziemeļrietumu daļas brūņzivis (Placodermi, Bothriolepididae) ģeoloģijas doktora grāda iegūšanai vispārējās ģeoloģijas apakšnozarē aizstāvēs

ERVINS LUKSEVIČS.

Recenzenti: Dr. h. geol. V. Kuršs (Latvijas Universitāte), Ģeoloģijas un mineraloģijas zinātņu doktore E. Kurika (Igaunijas ZA Ģeoloģijas institūts), Dabas zinātņu doktors J. Valiukevičius (Lietuvas Ģeoloģijas institūts).

Ar darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties LU bibliotēkā.

* * *

Latvijas Lauksaimniecības universitātes mežzinātņu un inženierzinātņu nozares mežrūpniecības un kokapstrādes apakšnozares habilitācijas un promocijas padome 1996. g. 8. marta sēdē piešķir inženierzinātņu doktora zinātnisko grādu LLU lektoram VALENTINAM PUŠIN-SKIM par disertāciju «Lobīto finieru kvalitātes pētījumi». Balsošanas rezultāti: par — 11, pret — nav, atturas — nav.

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstnesis».
Lai raksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Evalds Mugurevičs.
Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrida Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1. Tālr. 7212706.

Indekss 77165.
Iespiests a/s «Preses nams» tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspiede. 1 uzsk. iespiedloksne.
Mēfians 1000 eks.
Pasūtījums Nr. 476.